

Välgunooli ja koduelektrit käsutab peajumal Jupiter. Jupiter (Rauno Elp, tema selja taga Elina Netšajeva Eurydikena) pole Estonia lavastuses mitte üksnes eksoskeletiga porikärbes, vaid peale selle ka David Bowie, kel on üle otsaesise vööbatud välgunool nagu albumil „Aladdin Sane“ ja T-särgil ilutseb must viisnurk („Blackstar“).

Siim Vahur

Orpheus Estonias

Liis Kolle lavastuses „Orpheus põrgus“ napib offenbachilikku stiilipuhtust, teisalt on see visuaalse vihjekülluse kiuste liiga kammitsetud, et olla režiiteater.

Jacques Offenbachi koomiline ooper „Orphée aux enfers“ ehk „Orpheus põrgus“ 30. IX (esietendus) ja 2. X rahvusoperis Estonia. Lavastaja Liis Kolle, muusikajuht ja dirigent Arvo Volmer, dirigendid Jaan Ots ja Kaspar Mänd, dekoratsioonikunstnik Jaagup Roomet, kostüümikunstnik Reili Evart, valguskunstnik Rene Liivamägi, koreograaf Dmitri Hartšenko. Osades Heldur Harry Põlda või Oliver Kuusik (Orpheus), Kristel Pärtna või Elina Netšajeva (Eurydike), Reigo Tamm või Mati Turi (Aristaios/Pluto), Juuli Lill või Annaliisa Pillak (Avalik Arvamus), Janne Ševtsenko, Carol Männamets või Kadri Nirgi (Cupido), Helen Lokuta või Karis Trass (Venus), Heli Veskus või Kadri Kõrvek (Diana), Tamar Nugis või Rauno Elp (Jupiter), René Soom või Aare Kodasma (Mercurius), Maria Leppoja või Merit Kraav (Minerva), Mart Madiste või Mehis Tiits (John Styx), Aule Urb või Triin Ella (Juno), Mart Laur või Tambet Kikas (Mars). Rahvusoper Estonia koor ja orkester.

AARE TOOL

Jacques Offenbachi loominguga õnnestuseks kleepuvad käibefraasid sellele nagu kärbsapaberile. Laurence Senelick on selgitanud monograafias „Jacques Offenbach ja nüüdiskultuuri sünd“, et Offenbachi muusika mõistmisel lähevad asjad käest ära juba alates palast,

mida ometi arvatakse kõige paremini tuntavat: selleks on lõpmatuseni käitatud kankaan koomilisest ooperist „Orpheus põrgus“. See tants, mis omaaegse Moulin Rouge'i ülemeeliku tunnusviisina on imbunud popkultuuri, pole aga *le cancan*, vaid „põrgulik“ galopp (*galop infernal*).¹

Kerge on olnud tekkima kujutus Offenbachist kui Napoleon III ajastu prantsuse ühiskonna lõbujanulise dekadentsi eestkõneleja, kelle nime lausumisest piisab, et šampanjapudelitel iseenesest korgid pealt lendavad. Sellega mõneti vastuolus, kuid samavõrd levinud on tõlgendus, mille järgi Offenbach oli poliitilisi vihjeid käisest puistav ühiskonnakriitik ja satiirik – n-ö edukas autsailer, keda kannustas sisemine distantsitunne. Vahetõlge kõige tähtsam on aga endale jätta meelde see, millele Senelick osutab raamatu lõpus: Offenbachi muusikateater on väärt, et võtta seda tõsiselt.

Rahvusoperi Estonia mängukavva lisandunud „Orpheus põrgus“ on žanriliselt mõneti keerukam juhtum, kui võiks arvata selle kohta tarvitatava sõna „operett“ järgi. 1858. aastal tuli see Pariisis lavale kui *opéra bouffon* ehk koomiline ooper, balletistseenidega täiendatud

1874. aasta versiooni on kirjeldatud mõistega *opéra féerie*. *Féerie*, mille võiks tõlkida kui haldjamängu, oli XIX sajandi prantsuse teatris omaette nähtus, milles üleloomulik või muinasjutusüžee andis ajendi visuaalseks vaatamängulisuseks käsikäes moraaltitseva näpvi-butamisega. Sageli sisaldab haldjamäng metamorfoosistseeni, kus kujutatakse lavatehnikat uljalt kasutades tegelase muundumist võlujõul. Offenbachi teos on haldjamängude paroodia: Orpheus ja Eurydike ilmuvad kui tulpinud abielupaar, Eurydikele ligi tikkuv Jupiter moonduv aga kreeka müütide parimaid tavasid järgides kärbses.

„Orpheus põrgus“ nõuab lavastajalt ja esitajatelt kolme omadust: stiilitunnet, stiilitunnet ja veel kord stiilitunnet. Muidugi ka maitset. Mitte just tingimata head maitset, aga niisugust, mis annab loole lavasärtsu. Üks asi, mida „Orpheus põrgus“ kindlasti ei vaja, on liigne peenetundelisus algteksti suhtes. Kõnedialoogid võiksid olla lavastajale tema arusaama realiseerimisel töövahend, mitte ette määratud paratamatus. Põhimõte on siin väga lihtne: kui teost esitatakse eesti keelde tõlgituna, siis kõnedialoogide ajakohastamine ei ole ainult valikuvõimalus, vaid žanriomane

kohustus. Keegi ei viitsi kuulata XIX sajandi lohisevat loengut abielutruudusest. Teatrikülastajat huvitavad enne talve hoopis muud teemad, näiteks kodutarbija elektri hind.

Välgunooli ja koduelektrit käsutab peajumal Jupiter. Lavastaja Liis Kolle, dekoratsioonikunstnik Jaagup Roomet ja kostüümikunstnik Reili Evart on Offenbachi niigi juba mitmekihilisele teosele veel mõned kihid juurde kleepinud. Niisiis pole Jupiter (Tamar Nugis või Rauno Elp) Estonia lavastuses mitte üksnes eksoskeletiga porikärbes, vaid peale selle ka David Bowie, kel on üle otsaesise vööbatud välgunool nagu albumil „Aladdin Sane“ ja T-särgil ilutseb must viisnurk („Blackstar“). Mõistate? Niisugune vihjemäng viitab justkui algmaterjali loomuomasele defitsiidile, mis vajab korvamist väljastpoolt imporditud lisatähendusega. Seejuures jäävad vihjed popkultuurile, mis Estonia lavastuses on laiali laotatud nagu Peipsi sibulad sügislaadal, lavastuse muudest aspektidest lahutatuna omaette mullistuseks.

Lavastusidee on just nii mõjus või mõjutu kui osatäitjad, kes selle teoks teevad. „Orpheus“ esitatakse Estonias kahe isesuguse solistide koosseisuga. 30. IX etenduses jäi paiguti mulje, nagu leiaks laval aset frivoolne seltskonnamäng, kus osatäitjate näitlejatüübid, rollid ja lavastaja soovid on meelega nii segamini aetud, et isegi Odysseus ei suudaks selles sasipuntras selgust luua. Nii oli solistitrupi üks nooremaid liikmeid Heldur Harry Põlda seatud kõrvuti Kristel Pärtnaga kehastama kuhtunud abielupaari Orpheus-Eurydike ja Reigo Tamm stambilikult saatanlikku Aristaiost/Plutot, samal ajal kui staažikad estoonlased Janne Ševtsenko, Helen Lokuta ja Heli Veskus esitasid vastavalt lapseohtu Cupidot ning poptähtedeks teisedatut Venust ja Dianat. Ajakirja Estoonlane sügisnumbrist võib lugeda, et Pluto tegelaskuju on kostümeeritud veidi nagu Jimi Hendrix. Eeldada, et ainuüksi kostüüm teeb Pluto osatäitjatest Reigo Tammest või Mati Turist laval Hendrixi, on küll sama hea kui pidada igäht, kes kannab saapaid, Saabastega Kassiks. Need taotlused tuleb siis võtta lihtsalt teadmiseks, jättes loogikaküsimused maha teispoole põrguvaravat.

Kreeka jumalate soosingut sai osaks märksa heldemalt külalissolistidega etendusele (2. X), kus Elina Netšajeva mängis välja oma virilavõitu esteedist kaasat (Oliver Kuusik) ühtaegu vihkava ja igatseva Eurydike teatraalse ahastuse. Muusikaliselt on „Orpheus põrgus“ just Eurydike vokaalne väljanäitus, kus Pärtna ja Netšajeva said koloratuuridega Olümpose tipust veidi lumerätsakaid alla raputada. Oliver Kuusikule Hiiu kannel kätte pista oli väärt mõte, mistõttu ka Põlda esitatud variandis laval mängitud viiuli õige koht olgu põrgukatlas.

Järg pöördel.